

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАГІСТЕРСЬКІ СТУДІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Випуск 3

Збірник наукових праць магістрів ОП
«Дошкільна освіта. Інклюзія»,
«Початкова освіта»,
«Фізична культура та спорт»,
«Практична психологія»,
«Менеджмент. Управління закладом
загальної середньої освіти»

Київ 2025

УДК 37(063).
973.202 я1

**Магістерські студії психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету: збірник наукових праць
здобувачів ОС Магістр ОП «Дошкільна освіта. Інклюзія», «Початкова освіта»,
«Фізична культура та спорт», «Практична психологія», «Менеджмент.
Управління закладом загальної середньої освіти» / за заг. ред. Л.В. Задорожної-
Княгницької. Випуск 3. Київ: МДУ, 2025. 522 с.**

Рекомендовано до друку Вченою радою психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету
(протокол №2 від 27 листопада 2025 року)

© Колектив авторів, 2025

Psychology: Developing a New Model for Student Assessment. *Journal of Social Science Utilizing Technology*. 2024. Vol. 2, no. 2. P. 216-227. URL: <https://doi.org/10.70177/jssut.v2i2.972>

9. Salovey P., Mayer J. D. Emotional Intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*. 1990. Vol. 9, no. 3. P. 185-211. URL: <https://doi.org/10.2190/dugg-p24e-52wk-6cdg>

10. The Importance of Students' Motivation for Their Academic Achievement – Replicating and Extending Previous Findings / R. Steinmayr et al. *Frontiers in Psychology*. 2019. Vol. 10. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01730>

ДІАГНОСТИКА СТАНУ СФОРМОВАНOSTІ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

*Лариса Присяжнюк, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
педагогіки та освіти*

*Олександр Шевчук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
за спеціальністю «Початкова освіта»*

ASSESSMENT OF THE DEVELOPMENT OF SPEECH COMPETENCE IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS

*Larysa Prysiazhniuk, candidate of pedagogical science, associate professor of the
department of pedagogy and education*

Oleksandr Shevchuk, master's student in «Primary Education»

Анотація. У статті висвітлено проблему формування мовленнєвої компетентності молодших школярів у контексті Нової української школи. Автор статті визначає результати констатувального етапу експерименту щодо рівня володіння здобувачами початкової освіти 3 класу мовленнєвою компетентністю.

Ключові слова: *Нова українська школа, діагностика, мовленнєва компетентність.*

Annotation: *The article highlights the issue of developing speech competence in primary school students within the context of the New Ukrainian School. The author of the article presents the results of the ascertaining stage of the experiment concerning the level of the speech competence among third-grade primary education students.*

Key words: *The New Ukrainian school, assessment, speech competence.*

У сучасних умовах трансформаційних змін в українській системі освіти, зумовлених інтеграцією до європейського освітнього простору та орієнтацією на світові освітні стандарти, зростає потреба у формуванні ключових компетентностей, серед яких одне з провідних місць посідає мовленнєва компетентність. Реалізація Концепції «Нова українська школа» [1], Закону України «Про освіту» (2017) [2], «Про повну загальну середню освіту» (2020) [3] передбачає створення інноваційного середовища, спрямованого на розвиток мовної особистості учня, здатного до продуктивної комунікації, усвідомленого мислення та ефективної взаємодії із соціумом.

Мовленнєва компетентність молодших школярів – це інтегрована якість особистості, що передбачає сформованість умінь та навичок усного й писемного мовлення, здатність до комунікації в різних мовленнєвих ситуаціях, опанування лексико-граматичних норм, а також уміння аргументовано й послідовно висловлювати думки [4, с. 21].

Проблема формування мовленнєвої компетентності учнів початкової школи розглядається у працях сучасних науковців, зокрема О. Вашуленко, яка акцентує увагу на розвитку комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів у процесі навчання української мови та літературного читання. Аспекти комунікативних умінь у структурі мовленнєвої компетентності аналізує К. Ткаченко, питання мовленнєвої діяльності учнів початкової школи в контексті сучасних освітніх реформ висвітлюють О. Турко та Т. Кравчук.

Аналіз літератури засвідчує недостатню увагу до практико-орієнтованих аспектів діагностики мовленнєвої компетентності в молодшому шкільному віці. Саме це зумовлює необхідність обґрунтування ефективної діагностичної моделі, адаптованої до реалій початкової школи.

Мовленнєва компетентність у сучасній педагогіці розглядається як інтегрований результат оволодіння мовними знаннями, уміннями й навичками, необхідними для успішної комунікації в усній та писемній формах. Вона включає кілька структурних компонентів: мовленнєво-пізнавальний (знання мовних норм), мовленнєво-комунікативний (уміння реалізовувати мовленнєву діяльність у різних ситуаціях), мовленнєво-емоційний (здатність виражати почуття та емоції засобами мови) та мотиваційно-ціннісний (усвідомлення значущості мови як засобу самовираження й соціальної взаємодії). Саме ці аспекти підлягають діагностичному вивченню в учнів початкової школи, оскільки забезпечують їхню мовну й соціальну активність [5, с. 67-69].

Діагностика рівня сформованості мовленнєвої компетентності є важливим етапом у процесі педагогічного супроводу учня, вона дозволяє не лише з'ясувати поточний рівень оволодіння мовленням, а й визначити вектори індивідуального розвитку. Відповідно до методичних підходів, запропонованих М. Гриньовою та О. Губарь, діагностика мовленнєвої компетентності має бути комплексною, динамічною та особистісно орієнтованою, з урахуванням вікових та психофізіологічних особливостей дитини. Вона передбачає кілька етапів: підготовчий, діагностичний (власне вивчення стану мовленнєвої компетентності) та аналітичний (обробка, інтерпретація результатів та формулювання рекомендацій) [6, с. 44].

На підготовчому етапі здійснюється ознайомлення з психолого-педагогічною характеристикою учня, вивчення особливостей його навчальної мотивації, спостереження за мовною активністю у вільному спілкуванні. Це дає змогу побудувати первинну гіпотезу щодо мовного рівня школяра. Основним діагностичним етапом є проведення серії завдань та вправ, які охоплюють усі види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письмо. Доцільно використовувати як стандартизовані тести, так і спостереження, інтерв'ю, анкетування, мовленнєві ігри.

За результатами діагностики учні можуть бути віднесені до одного з рівнів сформованості мовленнєвої компетентності: високий, достатній, середній, початковий (аналітичний етап). Високий рівень передбачає вільне, змістовне, логічно побудоване мовлення з багатим словниковим запасом та відповідною граматичною структурою. Учні з середнім рівнем здатні висловлюватися з опорою на зразки, їх мовлення менш гнучке. Початковий рівень засвідчує

обмежений словниковий запас, часті граматичні помилки, труднощі у побудові зв'язного висловлювання. Важливо, що результати діагностики не є підставою для оцінювання навчальних досягнень, а лише основою для подальшої індивідуалізованої роботи [6, с. 44-45].

Дослідники зазначають, що особливу увагу в процесі діагностики слід звертати на комунікативні аспекти мовлення: здатність до діалогічної взаємодії, розуміння соціальних норм спілкування, здатність слухати й бути почутим. У молодшому шкільному віці формуються основи мовної особистості, тому від того, наскільки повноцінно дитина засвоїть мовні засоби вираження думки, залежить її успішність у подальшому навчанні та соціальній взаємодії [7, с. 11].

Індивідуальна програма розвитку, яку складають за результатами діагностики, має враховувати не лише слабкі сторони дитини, а й потенційні можливості, сильні якості, які можна розвивати через мовленнєву діяльність. Наприклад, якщо дитина краще сприймає інформацію на слух, доцільно акцентувати увагу на розвитку аудіювання й говоріння, поступово підключаючи письмову форму мовлення. Якщо учень має труднощі з лексичним запасом – рекомендовано ввести спеціальні вправи на збагачення словника, розширення тематики, активізацію слововживання.

Значна увага має приділятися ігровим формам роботи: мовленнєвим іграм, рольовим ситуаціям, драматизаціям, які створюють емоційно комфортне середовище, знижують бар'єри й стимулюють комунікативну активність учнів. Результативність такої роботи підвищується, якщо вона інтегрується в різні види навчальної діяльності: не лише на уроках української мови, а й математики, природознавства, музики, образотворчого мистецтва [8, с. 375].

З метою первинної діагностики рівня сформованості мовленнєвої компетентності молодших школярів було організовано педагогічний експеримент (констатувальний етап) за описаною вище діагностичною моделлю, який охоплював учнів третього класу (всього 40 учнів).

У діагностувальну модель було включено п'ять блоків, які відповідають основним компонентам мовленнєвої компетентності:

1. Інтонаційно-просодичний (інтонаційна виразність, володіння просодикою);
2. Фонетико-фонематичний (звукова культура мовлення, правильність вимови);
3. Лексико-граматичний (словниковий запас, граматичне оформлення висловлювання);
4. Діамонологічний (уміння будувати зв'язне монологічне та діалогічне мовлення);
5. Психологічний (готовність до комунікації, мотивація, емоційна виразність мовлення).

Діагностика рівня мовленнєвої компетентності здійснювалася за допомогою комплексного тесту, який включав:

- 7 тестових завдань закритого типу – перевірка знання мовних норм, орфографічної та пунктуаційної грамотності;
- 2 письмових завдання – переказ та диктант з елементами творчості;

– 2 творчих письмових завдання – написання міні-твору за малюнком і складання діалогу на задану тему.

Дослідження проводилось індивідуально. До дослідження були залучені логопед (відповідав за блоки 1 і 2), учитель української мови (блоки 3 і 4), психолог (блок 5). Це дозволило досягти високого рівня об'єктивності та всебічності оцінювання.

Рівні допомоги під час діагностики:

- повторення інструкції;
- пояснення виконання завдання;
- демонстрація зразка відповіді.

У процесі аналізу отриманих результатів було визначено чотири рівні сформованості в учнів мовленнєвої компетентності:

- високий – учень вільно й правильно оперує мовними засобами;
- достатній – допускає незначні помилки, однак демонструє цілісність висловлення;
- середній – має базовий рівень володіння мовленням, допускає систематичні помилки;
- початковий – мовлення фрагментарне, труднощі з формулюванням думки.

Аналіз даних, отриманих у процесі діагностики, виявив, що в учнів загалом переважають середній і достатній рівні сформованості мовленнєвої компетентності (30% й 35% відповідно), що свідчить загалом про позитивну картину щодо формування мовленнєвих умінь. Водночас 20% школярів перебувають на початковому рівні, й лише 15% – на високому. Ці дані вказують на те, що значна частина учнів ще потребує цілеспрямованої підтримки, тоді як лише невелика кількість досягла найвищого рівня розвитку мовленнєвої компетентності. Результати діагностики засвідчують необхідність диференційованого підходу в навчанні для підвищення рівня мовленнєвої компетентності учнів, особливо тих, хто демонструє низькі результати.

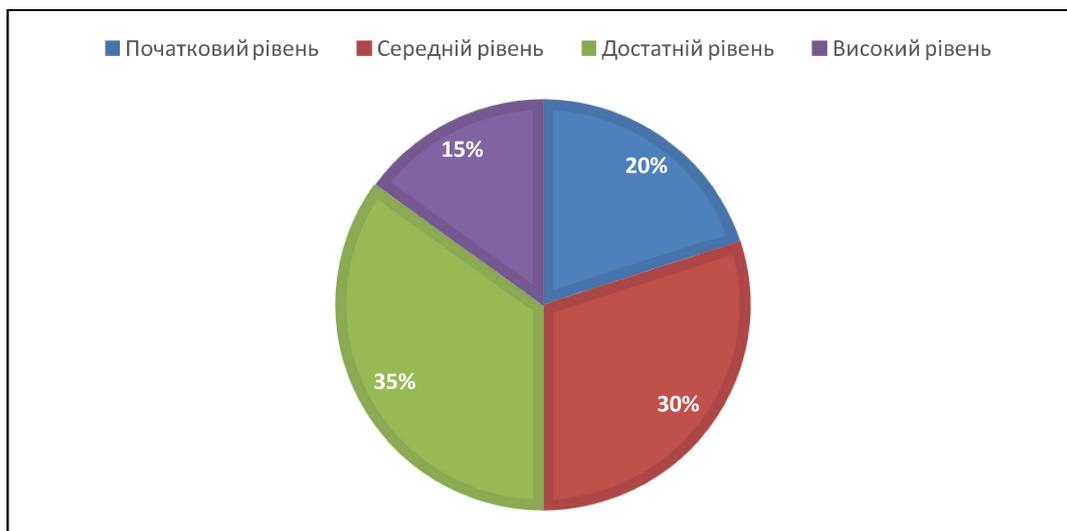

Рис. 1. Рівні сформованості мовленнєвої компетентності учнів 3-х класів на констатувальному етапі дослідження

Отже, результати констатувального етапу експериментального дослідження доводять необхідність розробки індивідуалізованих стратегій мовленнєвого навчання для учнів з різними рівнями сформованості компетентності. Особливої уваги потребують учні з початковим рівнем мовленнєвого розвитку. Отримані діагностичні дані стали основою для планування подальшого формувального етапу експерименту.

Таким чином, діагностика мовленнєвої компетентності молодших школярів – це багатовимірний, динамічний процес, який потребує системності, індивідуалізації та педагогічної чутливості. Вона не повинна зводитися до перевірки знань, а має стати інструментом глибокого розуміння мовного й особистісного розвитку дитини, умовою ефективної організації навчання, що відповідає її можливостям, потребам і освітнім цілям. Успішна реалізація діагностичного процесу можлива лише за умови партнерства вчителів, логопедів, психологів, батьків та адміністрації школи. Саме тоді мовленнєва компетентність з індикатора успішності перетвориться на справжній інструмент розвитку кожної особистості. У подальшому дослідження буде спрямоване на розробку формувального етапу, орієнтованого на оптимізацію мовленнєвої діяльності учнів з урахуванням результатів діагностики.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Закон України «Про освіту» (від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (від 16 січ. 2020 р. № 463-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
4. Вашуленко О. Формування комунікативно-мовленнєвих умінь молодших школярів на уроках літературного читання. *Початкова школа*. 2017. № 8. С. 20-24.
5. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення у початковій школі : метод. посібник. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 400 с.
6. Гриньова М., Губарь О. Комплексна діагностика рівня сформованості мовленнєвої компетентності молодших підлітків в умовах інклюзивного навчального середовища основної школи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2021. Вип. 28. С. 43-49. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2021.28.250336>.
7. Ткаченко К. О. Змістово-структурові аспекти поняття «комунікативні уміння». *Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки*. 2018. № 10-11. URL: <http://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/download/3199/3388>
8. Турко О., Кравчук Т. Мовленнєва діяльність учнів початкової школи в контексті сучасних освітніх реформ. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2018. Вип. 24(2). С. 371-377. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2018_24\(2\)_66](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2018_24(2)_66)